

J. B. Callicott – R. Frodeman: Encyclopedia of Environmental Ethics and Philosophy

Detroit, Gale Cengage Learning 2009. 1181 s.

Environmentálna problematika sa už niekoľko dekád teší vcelku výraznému záujmu filozofov a filozofiek. Všeobecne je známe, že environmentálna filozofia sa začala rozvíjať v období 70. rokov dvadsiateho storočia ako reakcia na environmentálnu krízu. Editori anotovanej publikácie, J. B. Callicott a R. Frodeman, pripomínajú, že environmentálna filozofia sa vo svojich začiatkoch orientovala najmä na environmentálnu etiku. Neskôr, s rozvojom tejto oblasti filozofie, sa začala rozširovať aj jej teoretická reflexia. Napríklad ekofeminizmus rozšíril svoj záujem aj o ďalšie problémy.¹ Environmentálnych problémov a otázok je vskutku mnoho, preto obsiahnuť čo najvyčerpávajúcejšie túto oblasť môže asi len veľká encyklopédia. Ukážkovým príkladom je práve *Encyklopédia environmentálnej etiky a filozofie*. Táto rozsiahla publikácia sa snaží o vyčerpávajúci pohľad na spomenutú oblasť praktickej filozofie. Pri svojich vyše 1000 stranách je rozdelená na dva zväzky. Zostavovatelia, ktorými sú J. B. Callicott a R. Frodeman, v úvode priznávajú, že sa snažili v publikácii prezentovať takmer štyridsaťročnú tradíciu environmentálnej filozofie. Okrem nich sa na jej tvorbe podieľalo vyše 250 autorov a autoriek z popredných svetových univerzít. Do tejto encyklopédie editori zaradili prípadové štúdie, nevyhli sa ani takým témam, ako je environmentálna legislatíva, zaradili sem tiež články o environmentálnych hnutiach ako EarthFirst!, neobišli ani nemeckú stranu zelených. Kniha tak obsahuje vyše 300 rozmanitých článkov.

J. B. Callicott a R. Frodeman v úvode píše, že veria, že ich encyklopédia bola hodná obetovania životov mnohých stromov. Dúfajú, že bude osožná pre študentov, učiteľov, profesorov, profesionálov, ako aj pre širšiu verejnosť.² Úvodná časť publikácie obsahuje predslov, úvod a stručnú základnú typológiu etických teórií. V predslove zostavovatelia ozrejmujú, prečo do encyklopédie nezahrnuli všetkých en-

1 Anotovaná publikácia, s. xv.

2 Tamže.

vironmentálnych filozofov. Vzhľadom na to, že táto disciplína je pomerne mladá, snažili sa vybrať tých najvýznamnejších. O výbere reprezentatívnych environmentálnych filozofov a filozofiek pritom rozhodovala najmä kompletnosť ich práce.³ V tejto encyklopédii nájdeme mená R. Sylvana, ktorý obhajoval environmentálnu etiku svojim myšlienkovým experimentom o poslednom človeku, či ekofeministky K. Warrenovej, ktorá sa preslávila odhalením takzvanej logiky dominancie, či nórskeho zakladateľa tzv. hlbokkej ekológie Arne Naessa, ktorý sa až do svojej smrti v roku 2009 aktívne angažoval v environmentálnom hnutí. Keďže o výbere autorov a autoriek rozhodovala kompletnosť ich teórie, z tejto encyklopédie sa nič nedozvieme ani o diele jedného z jej zostavovateľov, Roberta Frodemana, pretože jeho práca ešte zďaleka nie je kompletná. Druhý zostavovateľ, J. B. Callicott, je naopak poctený samostatným heslom. Je opísaný stručne jednak jeho životopis, ako aj zásadné piliere jeho teórie. Napríklad je tu priblížený jeho, do istej miery špecifický, pohľad na environmentálne hodnoty. Dozvieme sa tak, že Callicott ako komunitarista redukuje analýzu hodnôt na poznávanie psychologických faktov, ktoré vypovedajú o ľuďoch žijúcich v určitej komunite. Teda, podľa tohto jeho predpokladu, hodnoty by neexistovali, pokiaľ by neexistovali komunity hodnotiteľov. Podľa Callicotta, tak môžu byť hodnoty antropogénne (ľuďmi vytvárané) bez toho, aby boli nutne antropocentrické.⁴

Autori encyklopédie sa nezamerali len na oblasť Severnej Ameriky a Európy, ale venovali určitú pozornosť napríklad aj niektorým oblastiam Ázie, Austrálie či Strednej a Južnej Ameriky. Čo by bolo možné tomuto dielu vytknúť, je to, že v publikácii nenachádzame žiadnu zmienku o našom regióne. Pod heslom „Európa“ sa skrývajú len oblasti Stredomoria a západnej Európy. Stredoeurópska oblasť zostala – zdá sa – bez povšimnutia. Pokiaľ by sme sa ju preto pokúsili nájsť aspoň vo východnej Európe a nalistovali heslo „Rusko a východná Európa“, zistili by sme, že sa z environmentálneho hľadiska orientuje najmä na minulosť sovietskych a súčasnosť postsovietskych krajín. Nie je tam preto zmieňovaný ani Poliak H. Skořimowski. Na druhej strane je treba vyzdvihnúť, že českému ekofilozofovi E. Kohákovi síce nie je venované samostatné heslo, no v knihe je uvedený odkaz na anglickú verziu jeho diela *Zelená svatozář* s jeho stručnou charakteristikou.⁵

Medzi heslami môžeme nájsť aj mená praktických ekológov, aktivistov, či biológov, ktorí významne ovplyvnili environmentálne myslenie, napríklad E. O. Wilsona či Chica Mendesa. Nájdeme tu tiež filozofov, napríklad Francisa Bacona či René Descartesa, na ktorých je často namierená kritika zo strany environmentálnych filozofov a filozofiek. Tiež je tu spomenutý sv. František z Assisi, ktorý je naopak akýmsi praotcom environmentálnej etiky. Medzi heslami môžeme objaviť aj ďalšie

3 Tamže, s. xiii.

4 Tamže, s. 129.

5 Tamže, s. 508.

mená tzv. predchodcov environmentálneho myslenia, ako napríklad A. Schweitzera, A. Leopolda či Ch. Darwina.

V úvodnej časti encyklopédie jej zostavovateľa naznačujú svoje chápanie takých základných pojmov, ako sú filozofia a etika. Ozrejmujú, že pojem etika, ktorý sa objavuje už v samotnom názve publikácie, nemôžeme chápať len ako súhrn pravidiel správania sa, ako napríklad: „Neznečistíš vzduch a vodu!“ „Musíš recyklovať!“ „Zredukuješ spotrebu!“ Teda analogicky k morálke či legislatíve. Etika, ako ju chápú vo svojej knihe, má byť najmä reflexiou, ktorá sa snaží identifikovať základné princípy. V časti, ktorá nasleduje hneď po úvode a je v nej naznačená typológia etických teórií, sa stretne napríklad s judeo-kresťanskou teóriou, etikou cnosti, evolucionistickou etikou, či teóriou spoločenskej zmluvy. Ďalej sú tu stručne spomenuté teórie Platóna, Aristotela, Kanta či Huma. Osobne mňa zaujala zmienka o teórii spoločenskej zmluvy, kde je spomenutý aj jej významný predstaviteľ John Rawls. Pri tejto problematike sú však uvedení aj iní zaujímaví autori, napríklad Bernard Rollin či Michel Serres, ktorí rozšírili chápanie kontraktu aj o neantropocentrický rozmer.⁶

Heslá v encyklopédii sú zoradené v abecednom poradí. Na konci každého hesla sú uvedené súvisiace heslá v encyklopédii a zoznam bibliografických prameňov. Pre lepšiu orientáciu je v úvodných častiach publikácie uvedený nielen samotný zoznam hesiel, ale aj prehľad 28 základných tematických okruhov.⁷ V encyklopédii nájdeme aj heslá, ktoré neznejú striktne filozoficky, napríklad mikróby, hory, divočina, rieky atď. Tieto pojmy sa však úzko viažu s environmentálnou problematikou, preto aj takéto heslá tu nesporne majú svoje miesto. Všetky heslá obsahujú teoretickú reflexiu daného problému. Niekedy sa neviaže len s filozofickými názormi, ale sú tu naznačené aj mytologické či náboženské predstavy vo vzťahu k danej environmentálnej problematike.⁸ Kniha sa nevyhýba ani takým sporným otázkam, ako sú nanotechnológie, alebo iným, z environmentálneho hľadiska problematickým oblastiam, ako sú napríklad pesticídy, či stenčovanie ozónovej vrstvy. V záverečnej časti nájdeme akýsi stručný výkladový slovník základných pojmov, kde je každý výraz stručne vysvetlený asi v rozsahu 5 až 10 riadkov. Sú tu zahrnuté také pojmy ako napríklad antropocentrizmus, bioetika, ekocentrizmus, ekologická antropológia, humanizmus, teória božského pôvodu morálky, ai. Nájdeme tu samozrejme znova aj nefilozofické pojmy či slovné spojenia, napríklad fosílna palivá, či Kjótsky protokol.

Domnievam sa, že anotovaná encyklopédia je vydarenou, pútavou a prínosnou publikáciou. Ak by som mala reagovať na nádej, ktorú vyslovili jej autori v úvode, určite by som ich uistila, že obeť v podobe stromov, ktoré sa podieľali na jej výrobe,

6 Tamže, s. xxix.

7 Napríklad v okruhu prípadových štúdií sú zaradené heslá typu Černobyl' či hurikán Katrina.

8 Môžeme si to všimnúť napríklad pri hesle „Oceány“; pozri tamže, s. 710-715.

rozhodne nebola zbytočná. Napriek tomu ma potešilo, že je dostupná aj v elektronickej podobe. Myslím si, že môže slúžiť ako hodnotná pomôcka pre štúdium environmentálnej etiky a filozofie súčasnosti, pretože poskytuje odkazy na významné diela z danej oblasti. Rovnako je jej prínosom, že naznačuje vzájomné vzťahy a súvislosti v oblasti environmentálneho myslenia.

Barbora Baďurová